

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-147.2020.12>

УДК 378.147.091.33-027.22:34-057.875

Кривич Н. Ф.

ТРЕНІНГОВЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ

У статті порушено проблему використання ігрових технологій у фаховій освіті майбутніх спеціалістів-юристів, розглянуто сутність інтерактивного навчання, зокрема, наведено приклад практичного заняття з юридичної риторики та мовної культури, подано метод тренінгу сучасної юридичної комунікації та акцентовано увагу на проведенні профілактичних, навчально-виховних годин студентами-другокурсниками серед школярів на актуальні теми у гімназіях, ліцеях, коледжах, обґрунтовано доцільність проведення аудиторних та поза аудиторних занять, на яких майбутні фахівці-юристи відпрацьовують уміння і навички з ораторського мистецтва та комунікативної компетентності, отримуючи практичний досвід, визначено засадничі принципи використання тренінгових вправ, ігрових технологій у комунікативній діяльності майбутніх правознавців, обґрунтовано педагогічні вимоги до використання ігрових технологій в освітньому процесі.

Ключові слова: тренінгові вправи; ігрові технології; комунікативні компетенції; юридична комунікація; фахова комунікація; юриспруденція.

Вітчизняна професійна освіта вийшла на інноваційний шлях розвитку і основною її метою стала підготовка кваліфікованого фахівця відповідного рівня й профілю як в аудиторних умовах, так і поза межами аудиторії, максимально наближена до ведення дискурсу та є елементом юридичної професії, фахівця, який є конкурентоспроможним на вітчизняному та світовому ринках праці, вільно володіє своєю професією, здатний до ефективної роботи зі спеціальності та комунікативної компетенції у співпраці з викладачем отримати практичний досвід мовно-професійного спілкування методом ігрових технологій, орієнтується у суміжних галузях діяльності, готовий до постійного професійного саморозвитку і самовдосконалення, формування власної кар'єри, є відповідальним за результати своєї професійної діяльності, володіє комунікативною й професійною мобільністю. У зв'язку із цими завданнями професійної школи проблема розвитку комунікативних якостей майбутнього спеціаліста-правознавця способом ігрових технологій в аудиторії та поза межами аудиторії(практичні заняття) виходить на ключові позиції.

Мета статті – вивчення стану застосування тренінгового навчання як засобу розвитку комунікативних та професійних якостей у майбутніх юристів, як синтезу теоретичних знань та практичних умінь у процесі тренінгового навчання поза межами аудиторії, як способу формування готовності майбутніх фахівців юридичного напрямку до професійної діяльності, мета статті – розглянути приклад застосування тренінгового методу під час практичного заняття з дисципліни “Юридична риторика та мовна культура юриста”, поділитися власним багаторічним досвідом уникання стандартів проведення практичних занять та подолання формалізму в навчанні правників у

провідному економічному виші на прикладі проведення ігрових технологій у школах, ліцеях, гімназіях і коледжах міста Києва, довести, що такий метод тренінгових практичних занять хоч і потребує багато часу та зусиль, але він вивищує роль викладача і змушує поважати викладацьку роботу попри різне ставлення у суспільстві, це справжній стимул для студентів відбутися в юридичній професії та набратися власного досвіду у фаховій комунікації.

Методи дослідження: спостереження, опитування, тести, бесіди, анкетування, узагальнення незалежних характеристик.

Новизна дослідження: вияснити сутність і специфіку тренінгової технології як засобу розвитку комунікативних, ораторських якостей у майбутніх правознавців під час навчання в аудиторії та поза її межами з дисципліни “Юридична риторика та мовна культура юриста”.

Теоретико-практичні особливості використання ігрових технологій в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців знайшли відображення в працях Н. Кічук, П. Підкасистого, О. Пометун, Г. Щедровицького, П. Щербаня та ін.

Чи не найпопулярніша серед інноваційних технологій навчання студентів є тренінгова, вона є дієвим засобом адаптації людини до професійної діяльності, зміни моделі існуючої поведінки та діяльності, джерелом формування стійких знань, вмінь на основі набутого досвіду. Специфіку включення тренінгу у процес професійного навчання в якості методу, форми або технології відображено в роботах С. Бойко, Г. Ковальчук, О. Кисильової, С. Корабльової, Л. Мороз, Н. Самоукіної, В. Стрельнікова, Н. Терентьевої, В. Федорчук, О. Чуйко, А. Щербакова та інших.

Незважаючи на чисельне звернення дослідників до проблеми використання ігрових технологій у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів різних галузей, актуальним та недостатньо обґрунтованим лишилось питання використання тренінгових вправ у фаховій правознавчій освіті майбутніх юристів. Низка суперечностей між: 1) педагогічним, психологічним, методичним потенціалом комунікативних якостей, мовленнєвої культури в розвитку сучасної юридичної комунікації майбутніх правників та недостатнім використанням тренінгів, дискурсів, анкетувань у фаховій підготовці спеціалістів-юристів; 2) потребою в активізації процесу формування готовності правознавців до комунікації, уникнення формалізму, зокрема, проведення тренінгових занять поза межами аудиторії, широким теоретичним масивом напрацювань із проблеми використання тренінгових занять, ігрових, мовно-ігрових технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти та відсутністю теоретично обґрунтованих педагогічних умов щодо його реалізації не тільки у стінах університету, а й безпосередньо перед малими аудиторіями школярів зумовили вибір теми наукової розвідки.

У зв'язку з цим набуває особливого значення не вирішені раніше частини загальної проблеми – це обґрунтування особливостей тренінгів як засобу формування комунікативних, ораторських здібностей у студентів-правознавців в умовах навчального процесу в аудиторії та поза її межами.

Варто нагадати, що майбутні правознавці під час проходження практики, волонтерської діяльності не завжди можуть одразу отримати оцінку своєї діяльності (зокрема й позитивну), а це відповідно впливає на формування

стійкого інтересу до обраного фаху, рівень їхньої професійної активності в майбутньому. Щоб запобігти таким ситуаціям, викладачам варто проводили бесіди, тренінги, консультації як з об'єктами соціально-правової допомоги, так і зі студентами. Досить ефективною формою розвитку професійних знань, умінь та навичок студентів є тренінг. Навчальний тренінг у дослідженнях як педагогів, так і психологів розглядається як активна пізнавальна діяльність. При цьому майбутні фахівці виконують тренінгові вправи, які максимально адаптовані до майбутньої професійної діяльності. Тренінг як засіб розвитку комунікативних здібностей майбутніх фахівців юридичного напрямку має складну процесуальну систему, яка містить в собі складові: процес організації навчально-пізнавальної діяльності студентів; процес забезпечення тренінгу; процес професійної самореалізації викладача та професійного самовизначення студентів як в аудиторії, так і поза її межами.

В основу методики проведення тренінгів покладені наступні етапи:

I етап – це аналіз потреб. На цьому етапі: визначається мета-розвиток рівня компетентності студентів; формуються цілі-підвищення мотивації студентів.

II етап – визначення (планування і моделювання) всіх аспектів тренінгу.

III етап – практична (виконавча) реалізація.

IV етап – контроль результатів (перевірка вмінь переносити отримані знання і зразки поведінки на професійні ситуації) тренінгу.

Студенти Юридичного інституту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана запровадили традицію проведення профілактичних, навчально-виховних та навчально-правових презентацій, соціально-правових бесід, виховних годин, тренінгів на знання своїх прав та обов'язків у суспільстві серед підлітків загальноосвітніх закладів міста Києва із метою напрацювання комунікативних, професійних комунікацій практично перед аудиторією школярів. Адже ключовим елементом сучасної юридичної діяльності є фахова комунікація, яка має велике значення для реалізації стратегічних і тактичних цілей юриспруденції. Для фахівців цієї сфери мовна культура та володіння риторичними навиками є ефективним чинником ведення юридичного дискурсу та елементом юридичної професії.

Саме перед реальною аудиторією підлітків студент може доцільно добирати мовні засоби відповідно до мети й обставин юридичної комунікації, відстоювати власну позицію в партнерському спілкуванні, застосовувати правила мовного етикету юридичного спілкування, отримати практичний досвід мовно-професійного спілкування та навички проведення у співпраці з викладачем навчальних, соціальних, правових тренінгів на визначену тему.

Крім вироблення стійких навичок з мовної культури сучасної юридичної комунікації методом тренінгу, у студента- правознавця значно підвищується самооцінка, з'являється інтерес до обраної професії, відпадають сумніви у виборі обраного напрямку. Такі тренінгові практичні заняття стимулюють студента вивчати та знаходити відповідний матеріал, заучувати статті цивільного права, набиратися досвіду комунікативної компетенції, відчувати себе фахівцем-юристом, удосконалювати рівень володіння літературною мовою, не боятися виходити перед аудиторією, дають змогу застосувати вербальні та

невербальні засоби спілкування, а головне-відразу отримати результат-оцінку своєї проведеної роботи у підлітковому колективі.

Як показує мій досвід запровадженої методики проведення тренінгових профілактичних занять із виходом у ліцеї, гімназії, загальноосвітні заклади міста Києва, такий спосіб проведення практичних занять подобається не тільки моїм студентам-правникам, а й школярам, які з великим інтересом беруть участь у тренінгових опитуваннях, анкетуваннях, стають більш відкритими зі студентами (вікова різниця невелика), довірливими, виявляють цікавість до професії юриста, стають значно активнішими, навчаються відстоювати власну позицію у колективі.

Тренінгові заняття, які ми проводимо зі студентами Юридичного інституту ДВНЗ “Київський національний університет імені Вадима Гетьмана” до вподоби вчителям, психологам шкіл, коледжів: мої студенти бажані гості в освітніх закладах, а наші тренінги з метою профілактики насильства, цькування у колективі, сім’ї, соціумі користуються попитом на освітянській ниві. Опитування, які студенти роблять серед учнів різних вікових груп, проводиться за створеною ними анкетною, а результати анкетування передаються для опрацювання класним керівникам, шкільним психологам, батькам. Майбутні юристи активно використовують наглядний матеріал, залучаючи школярів до співпраці.

Такі просвітницькі, навчально-виховні, навчально-правові тренінгові заняття мають неоціненний результат як для підлітків, так і для майбутніх працівників юриспруденції – це набуття професійних умінь та колосальний засіб розвитку комунікативних і ораторських здібностей у студентів, найкращий спосіб роботи у команді, коли не втрачається особиста значущість кожного, хто обрав вибіркочу дисципліну “Юридична риторика та мовна культура юриста”. Крім того, такий метод проведення тренінгових аудиторних занять та поза межами університетської аудиторії робить значний внесок у профорієнтаційну роботу вишу.

Групи, у яких буде проводитися тренінг, тематику їхньої роботи слід формувати з урахуванням інтересів студентів.

Пропонуємо таку проблематику тренінгів: “Який я юрист-консультант? “Комунікативна компетентність майбутнього адвоката у роботі з різними категоріями населення”, “Особистісна та професійна культура нотаріуса”, “Соціально-правова взаємодія з підлітками, які зазнали насильства у соціумі”, “Особливості використання інтерактивних форм та методів роботи спеціаліста-юриста у формуванні правової культури молоді”, “Соціально-правові аспекти роботи юриста в інтернаті для дітей-сиріт”, “Професійна компетентність майбутнього правознавця у роботі з особами, звільненими з місць позбавлення волі” тощо.

Як приклад, орієнтовна структура тренінгового заняття з дисципліни “Юридична риторика та мовна культура юриста”, спрямованого на формування позитивної емоційної та комунікативної спрямованості майбутніх спеціалістів-правознавців до роботи з дорослими та підлітками, які зазнали цькування, насильства в сім’ї та соціумі, може бути представлена таким чином.

Мета: формування знань, умінь і навичок, що сприятимуть усвідомленому

вибору форм та методів роботи із сім'ями, у яких діти зазнають булінгу.

Хід проведення

I. Привітання та знайомство учасників.

II. Міні-лекція "Булінг в сім'ї: сутність та види".

III. Вправа "Законодавча база соціально-правової ситуації".

IV. Вправа "Опиши емоційний стан підлітка, який зазнав цькування".

V. Обговорення результатів тренінгу та підведення підсумків.

Запитання до студентів:

Яка почута інформація була для Вас новою?

Які репортажі з новин щодо конкретних життєвих ситуацій (булінгу) Вас найбільше вразили?

Які труднощі виникали у процесі виконання вправ?

Якщо так, то, на якому етапі роботи, де саме?

Що Вам найбільше запам'яталося?

Чи все очікуване Ви отримали від тренінгу? Ваші побажання.

Серед пропонованих тренінгів на занятті з практичної риторики для юристів-другокурсників пропонується таке завдання і його теми.

Обґрунтуйте справедливість тверджень:

– Могутнім і чарівним слово стає лише тоді, коли вимовлене вміло, щиро і вчасно.

– Мовленнєві помилки оратора справляють на слухачів негативне враження і суттєво знижують його рейтинг як фахівця.

– Для людини з вищою освітою звичка говорити погано і невміння говорити добре й переконливо є непристойною.

– Найкращим оратором є той, хто своїм словом і повчає слухачів, і дає насолоду, справляє на них сильне враження (Цицерон).

Прокоментуйте заповіді оратора:

– говоріть не їм, а з ними, або геть монолог;

– можливість говорити з людьми – це радість;

– якщо хочете стати хорошим оратором, станьте спочатку вихованою людиною;

– ніколи і нікому не зашкодьте своїм словом.

Прочитайте уривок і скажіть про кого йде мова.

– Природа наділила його якостями, які, на погляд давніх, були не сумісні з ораторською діяльністю: маленький зріст, слабкий голос, погана дикція, нервові смикання плечем. Проте це не змусило його змиритися та відмовитися від своєї мети. За порадою свого друга актора він набирав у рот каміння і відпрацьовував дикцію. Потім він почав говорити голосно настільки, щоб перекричати шум морського прибою. Аби подолати смикання плеча, підвішував до стелі меч, який щоразу під час смикання встромлявся в тіло.

Яка риторична фігура використовується в наведеному тексті та з якою метою?

– В одному з послань Івана Вишенського містяться рядки: "єси кровоїд, м'ясоїд, волоїд, скотоїд, звіроїд, свиноїд, куроїд, гускоїд, птахоїд, ситоїд, солодкоїд, пирогаїд".

Підготуйте інформаційну промову (5 хв.) на довільну тему.

Висновки. Таким чином, нами було здійснено вивчення стану застосування тренінгового методу навчання у ВНЗ та з'ясовано різновиди його застосування на практиці в аудиторії та поза її межами. Можна зробити висновок про те, що актуальною психолого-педагогічною інновацією навчально-виховного процесу в Юридичному інституті є застосування передових технологій навчання, а саме – тренінгового навчання, яке сприяє формуванню конкурентоспроможної особистості, озброєної новітніми знаннями, сформованими необхідними комунікативними вміннями і навичками. Для підвищення комунікативних, ораторських здібностей майбутніх юристів кожен викладач обирає свій спосіб проведення практичних занять – традиційний аудиторний чи поза її межами.

Перспективи подальших досліджень. Оскільки ключовою фігурою у процесі впровадження ігрових технологій у систему вищої освіти є викладач, то саме від його професіоналізму, інтелекту, творчих здібностей і практичних навичок залежить успішність реалізації нововведення.

Розроблена методика використання тренінгових технологій у правознавчій освіті майбутніх юристів під час аудиторної роботи та поза її межами засвідчила позитивні зміни: збагачення активного і пасивного лексичного запасу професійною лексику; підвищення мотивації до професійного вдосконалення та самовдосконалення; формування самооцінки комунікативних і ораторських здібностей майбутніх спеціалістів юридичного напрямку.

Використана література:

1. Біленька Г. В. Інтерактивні прийоми викладання навчальної дисципліни у вищій школі. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. 118 с.
2. Головка Н. Ігрові технології як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка*. Серія “Педагогіка”. 2015. № 1. С. 17-20.
3. Кіш Н. В. Ігрові технології як ефективний засіб навчання професійного іншомовного спілкування майбутніх фахівців різних спеціальностей. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія “Педагогіка. Соціальна робота”. 2016. Вип. 2 (239). С. 101-104.
4. Колоїз Ж. В. Мовна гра як вияв креативності в сучасній афористиці. *Філологічні студії*. 2016. Вип. 15. С. 163-185.
5. Малинович Л. М., Легензевич Г. Я. Вплив інтерактивних технологій навчання на особистість майбутнього фахівця. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. Вип. 1. С. 121-131.
6. Пометун О. І., Піроженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук. метод. посібник. Київ : Видавництво АСК, 2004. 192 с.

References:

1. Belyanka, G. V. (2001), *Interaktyvni priyomy vykladanna navchalnoyi dyscypliny u vychiyi shkoly* [Interactive techniques for teaching teaching in a high school]. Kyiv, Ukraine: NPU M.P. Drahomanova [in Ukrainian]
2. Golovko, N. (2015), *Igrovі tehnologyii yak zasib aktyvizacyii piznavalnoyi diyalnosti studentiv* [Gaming technologies as a means of activating cognitive activity of students]. *Visnyk Kyuyivskoho nacionalnogo univertsytetu imeni T.G. Shevchenka - Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 1, 17-20 [in Ukrainian]
3. Kish, N. V. (2016), *Igrovі tehnologyii yak efektyvnyy zacib navchanna profesiyного inhomovanogo spilkuvanna maybutnih fahivciv riznyh specialnostey* [Gaming technologies as an effective means of training professional foreign language communication of future specialists of different specialties].

- Naukovyy visnyk Uzhgoridskoho universytetu – Scientific herald of Uzhgorod University. Seriya "Pedagogika. Socialna robota" – Series "Pedagogy. Social work", 2 (239), 101-104 [in Ukrainian]
4. Koloiz, Zh. V. (2016), Movna gra yak vuyav kreatyvnosti v suchasniy aforystuci [Language game as a manifestation of creativity in modern aphorism]. Philologichni studiyi - Philological Studies, 15, 163-185 [in Ukrainian]
 5. Malinovich, L. M., Legenzevich, G. Ya. (2014), Vplyv interaktivnykh tehnologiy navchanna na osobystist maybutnogo phahivca [Influence of interactive training technologies on the personality of the future specialist]. Naukovyy visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu rishnih sprav – Scientific herald of Lviv State University of Internal Affairs, 1, 121- 131 [in Ukrainian]
 6. Pometun, O. I., Pirozhenko, L. V. (2004), Suchasnuy urok. Interaktivni tehnoligiyyi navchanna [Contemporary lesson. Interactive training technology]. Kyiv, Ukraine: ASK, 192 [in Ukrainian]

КРИВИЧ Н. Ф. Тренинговое обучение как средство развития коммуникативных качеств будущих правоведов.

В статье изложено проблему использования игровых технологий в профессиональном образовании будущих специалистов-юристов, рассмотрено сущность интерактивного обучения, в частности, приведен пример практического занятия по юридической риторике и речевой культуре, рассмотрено метод тренинга современной юридической коммуникации и акцентировано внимание на проведении профилактических, учебно-воспитательных часов студентами-второкурсниками среди школьников на актуальные темы в гимназиях, лицеях, колледжах, обоснована целесообразность проведения аудиторных и вне аудиторных занятий, на которых будущие специалисты-юристы отрабатывают умения и навыки ораторского искусства и коммуникативной компетентности, получая практический опыт, определены основные принципы использования тренинговых упражнений, игровых технологий в коммуникативной деятельности будущих правоведов, обоснованы педагогические требования к использованию игровых технологий в образовательном процессе.

Ключевые слова: тренинговые упражнения; игровые технологии; коммуникативные компетенции; юридическая коммуникация; профессиональная коммуникация; юриспруденция.

KRYVYCH N. F. Training is a mean of development communication features of future lawyers.

In article the problem of use of game technologies during the professional training of the future experts-legal experts is stated. essence of interactive training is considered, in particular, the example of practical training on legal rhetoric and speech culture is resulted. The method of training of modern legal communication is considered and attention is focused on carrying out of preventive, educational hours by second-year students among schoolchildren on actual themes in gymnasiums, lyceums, colleges. It was substantiated the expediency of classroom and out-of-classroom trainings, where the future legal experts practice the skills and abilities of public speaking and communicative competence, gaining practical experience. The main principles of using the training exercises, game technologies in the communicative activity of future lawyers were defined. In the article pedagogical requirements to the use of game technologies in the educational process were substantiated.

Keywords: training exercises; game technologies; communicative competences; legal communication; professional communication; law.